

§. 1.

VOR FRELSERES KIRKE er en saavel udvendig som indvendig smuk Kirke, bygt Aar 1682 og fuldendt Aar 1694. Den er Christianshavns Byes Danske Sogne-Kirke. Det er allerede forhen pag. 406 ommældt, at Kong Christian IV Aar 1640 lod bygge og indvie den første Kirke i den af ham andlagte nye Stad Christianshavn. Samme var kun en ringe Interims-Kirke, hvor Gudstienesten kunde holdes af de nye Indvaanere, indtil at Tidernes Omstændigheder tillode Kongen at forsyne denne Stad med en smuk Kirke, som var proportioneret efter Stadens Størrelse og Indvaanernes Mængdes Tilvæxt. Imidlertid blev dog Pladsen til en større Kirke udseet af Kongen at skulle være tæt ved den gamle Kirke. Sit høyprikelige Forsæt at fuldføre blev Kongen afhindret fra formedelst de indfaldne urolige Krigstider.

Kong Friderich den Tredie gjorde vel Begyndelse med Grundvold til en nye Sogne-Kirke, hvortil en Plads blev udsøgt i Christianshavns nørre Qvarteer strax ved Amager Port, men formedelst den paakommende Krig imellem Danmark og Sverige henhvilede Bygningen gandske Og ei blev rørt ved. Men Kong Christian V udvalgte til Kirkens Bygning det selv samme Stæd, som hands Farfader Kong Christian IV havde udsøgt. Og lagde høybemælte Kong Christian den Femte selv den første Grundsteen til Grundvolden til den nye Kirke den 30. October 1682 paa den nørre Side af Choret. Kongen skænkede tolv Tusinde Rdr. og andre af Ministrene og høye Stands-Personer gave syv Tusinde til Hielp til Kirkens Opbyggelse. Til en Erindring om denne Kirkes Grundvolds Nedlæggelse og Kirkens Stiftelse lod Kongen slaae en Medaille, som paa Aversen fremviiser Kong Christian den Femtes Bryst-Billede med sædvanlig Omskrift: Christianus V. Dei Gratia Dan. Norv. Vand. Goth. Rex. Paa den anden Side sees Kirkens Afteigning, tilligemed Taarnets. Derhos denne Inscription: Monumentum Pietatis. I Afsnittet neden under staaer: Christianshavn. Den Kongelige General-Bygmester Lambert VON HAVEN

forestod Bygningen og har indlagt sig den Ære ved den, at alle Regler af en god Architectur ere her tagne i Agt, og fuldførte han Bygningen i tolv Aar under Tag Aar 1694. Indvendig blev den bragt saa vit, at Kirken blev høytideligen indviet Aar 1696 den 19. April af den Siællandske Biskop, Doct. HENRICH BORNEMANN, i Kong Christian den Femtes og det hele Høykongelige Huses høye Nærværelse, og blev kalden VOR FRELSERES KIRKE. Men de indvortes Zirater, saasom Altaret, Orgelværk, Prædikkestoel ere i de følgende Kongers Tid efterhaanden komne i den Stand, i hvilke de nu sees. Den gamle Kirkebygning blev solgt den 28. Juny Aar 1708 til Niels Møller for 462 Rdr. til Nedbrydelse.

VOR FRELSERES KIRKE er en skøn og regulair Bygning, maadelig stor og af Skikkelse som en Kors-Kirke, men med Udbygninger imellem de fire Hovedhjørner, saa Tallet paa disse ere otte. Kirkens Bygning er 37 Alen breed ved Taarn-Siden og 32 Alen høy til Gesimsen, men 50 Alen høy til Rygaasen. Det anseelige Portal af huggen Steen for Hoved-Indgangs-Døren fremviiser i sin Frontispice Kong Christian den Femtes Navn en Chiffre med Krone og Symbolum: Pietate & Justitia. Paa det underste af Trappe-Trinene, hvorpaa man stiger op til Indgangen, læser man Aarstallet, naar denne Bygning baade er bleven begyndt og fuldbragt med disse Ord: Anno 1682 den første Steen lagt og den sidste 1694 sluttet. Fundamentet eller Kirkens Grundvold allene har kostet 19000 Rdr. Taarnet havde i 53 Aar intet Spir; men hvorledes Tegningen af Spiiret var af Kong Christian den Femte anordnet at skulle indrættes, men blev ey foretagen, kand sees saavel paa den nys forommældte Medaille, saa og i THURAS Hafnia Hod., trykt Khvn. 1748, Tab. XCIV. Derimod lod Kong Friderich den Femte Aar 1749 ved General-Major LAURIDS DE THURA det meget herlige Spiir, hvormed Taarnet nu er ziret, opføre, hvilket af alle Kiændere høyligen admireres. Dette Spiir er fra det nederste til det øverste gandske af Steen og bestaaer af en Snegle-

eller Vindel-Trappe, som ved idelig Ombøyelse i en Spiral-Linie bliver efterhaanden smallere, saa at man paa samme Vindeltrappe kand i den frie Luft gaae op til det allerøverste uden mindste Fare, men med største Sikkerhed. Thi en ziirlig Balustrade eller stærk Brystværk indeslutter Opgangens Udkant. Denne Balustrade er ziret med Postementer, Vaser og anden Prydelse, samt hist og her forgyldt paa Kobberet. Allerøverst paa en Cylinder hviler en Globus af Kobber, holdende 4 Alen i sin Diameter eller Tværnit. Inden i samme Globus er lagt dette Ihukommelses-Vers, forfattet af RIES, Høyeste-Rættis-Procurator:

Den Femte Christian min Bygning haver grundet; (Anno 1682 den 19. Octobr.)
Den Femte Friderich min Ziir mig satte paa (Anno 1750 den 27. April).
Slig Naade haver Jeg hos Tvende Konger fundet.
Lad, Christe! Mig i Fred til Verdens Ende staae!
De Tvende Konger, som imellem har regiæret,
Hvis Navn og Regiment til ævigt Minde staae;
De maa vel have Mig og ofte regaleret,
Og hiulpet mig til min Fuldkommenhed at naae.
Og er Jeg nu i Stand ved Fire Kongers Naade;
De Tre af Dem har Gud til Himlen kaldet hiem.
Gud selv den Fierdes Sag saaledes stedse raade,
At Man maa huske Ham, mens To og Tre er Fem.

Oven paa denne store Globus staaer allerøverst efter Kirkens Navn Vor Frelseres Billede stærk forgyldt, fem Alen høyt, og holder i den høyre Haand en Seyers-Fahne som en Fløystang. Aar 1749 den 17. April fik dette Kirke-Taarn sin fulde Prydelse paa Spiret, som da blev færdig. Bemælte Globus, som blev sat paa Spiret, vejer 800 Pund. Aar 1744 den 18. Novembr. er af Agent og Grosserer ANDREAS BIØRN efter Løvte foræret 123 Rdr. 3 Mk. til de tvende paa Kirke-Taarnet opsatte og forfærdigede Klokkeviisere og Skiver, hvilke i alt har kostet 325 Rdr. 4 Mk. 11 Sk. Aar 1778 blev af en skyflt Kirkens Velgiørere

(hvis flere Mildheds Gaver siden anføres) given 30 Rdr. til de paa Taarnet staaende fire Evangelisters Billeders Udkitning og Mahling, hvilke Penge bleve sendte til Kirke-Værgeren Skibs-Capitain Kiøhlens. Paa det nederste Gallerie af Taarnet sees paa Murens fire Hjørner de fire store Propheter og imellem dem sees de fire Evangelisters Billeder, alle af Steen og i overnaturlig Størrelse, fristaaende og tillige smukt udarbejdede. Imellem dette Gallerie og Uhrskiven sees Kong Friderich den Femtes og Dronning Lovises Navne en Chiffre, hver paa sit Skildt. Taarnet er i alt 144 Alen høyt. Indretningen af dette konstige Spiir ligner i visse Maader det Taarn, som sees paa Kirken della Sapienza i Rom. Udi Taarnet paa den største Klokke læses denne Inscription: Psalm. CXIII. Ifra Solens Upgang alt indtil Nedengangen være Herrens Navn Lovet! Anno 1676 er denne Klokke taget udi Wernersborg og igien givet til Christianshavns nye Kirke af Norges Riges Stadtholder og General-Felt-Marschalk Uldrich Friderich Guldenlowe.

Indvendig er Kirken meget lyys og anseelig, og efter Bygnings-Konstens nu brugelige Regler indrættet. Naar man træder ind i Kirken, falder strax i Øynene det store, prægtige Marmor-ALTAR af hviid Carrarisk Marmor, hvilket er det største og tillige det kostbareste Altar, som findes nogensteds i Danmark. Dette kostelige Altar forestiller i naturlig Størrelse Vor Frelseres blodige Døds-Kamp i Urtegaarden Gethsemane, samt en Engel, som rækker Ham Kalken og trøster Ham. Dernæst to Billeder, som staae imellem Støtterne, alle i fuld Legems-Størrelse og paa det ypperligste udført, saa at dette Altar holdes for at overgaae alle andre Altare i Pragt og Konst. Dette Altar stod længe i Arbeid og blev aabnet Aar 1732 paa Michels-Dag. Bag ved Altaret læses paa en Tavle, indsat i Muren denne Inscription:

Tak Trende store Konger, Tak! Tak Christian den Femte
For Marmor Pragt. Tak Friderich den Fierde, som ey glemte

At bygge mig. Tak Naadigste Kong Christian den Siette
For gylden Pragt og Prydelse, Du lodst omkring mig sætte.
Til Guds og Kongens Ære staaer Jeg da saa prægtig ziret.
Gid Christian den Siettes Navn maa staae engang paa Spiret.

Dette Vers var sat ved Altaret, da det første Gang blev aabnet paa Michels *Fest Anno* 1732. Disse Initial-Bogstaver M. F. bemærker MICHAEL FIELDSTED, da værende Kirkeværger og Brygger paa Christianshavn, men tilsidst Justitz-Raad og Stads-Hauptmand. For paa Altaret læses følgende bibelske Sprog: Saa elskte Gud Verden &c. Johan. III, 16. Til Altaret hører et Par prægtige, store Sølv-Lysetager, forærede af Kong Christian den Femte, da Kirken blev indviet. Et Par smaa Sølv-Lysetager. Hvilke fire[!] Par bruges paa Høytiderne; men dagligen bruges tvende store Messing-Lysetager med denne Inscription: Til Guds Ære foræret af Peder Olsen og Bendte Svends Daatter Anno 1670.

Altarets VASA SACRA ere: En stor Sølv-Altar-Kande med denne Inscription paa Laaget: Anno 1691 den 24. Decembr. er denne Altar-Kande omgiort, hvilken Anno 1643 af den Salige Mand ERICH BREDAHL til Christianshavns-Kirke blev foræret og af Kirkeværgeren Sr BERTHEL STUVE paa Kirkens Vegne med 34 ³/₄ Lod Sølv forbedret og forgyldet. 1. Johan. I. Sangvis Jesu Christi emundat Nos ab omni Peccato. En stor, forgyldt Kalk, som ved Hr. Præsident RESEN af en høfornemme Person er foræret, med denne Inscription:

Var Denne Kalk en heel Rubin,
Det kunde ey betale
En Dryp af Jesu Blod i Viin,
Som Siælen skal husvale;
Her er den sande Himmel-Drik,
Os Alle vederqvæger,
Thi Den mod Slangens døde Stik
Vor Siæl saa kraftig Læger.

Denne Kalk hører til Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn Anno 1720.

Paa Patellet læses følgende Inscription:

Om Verden sine gyldne Kar
 paa eet Stæd kunde skikke,
 Det mod det Brød, som Intet var,
 paa denne Altar-Brikke,
 I, Med og Under dette Brød
 Vi Jesu Legem tager,
 Og deri Jesum Selv saa sød
 I ævig Sødhed smager.

En stor Sølv-Æske til Kirkebrød, og en Sølv-Viinskee med aabne Huller med denne Inscription: Vor Frelseres Kirke tilhørende. En mindre sølv-forgylt Kalk med Patellet, foræret af Kong Christian den Fierde Aar 1640. En Sølv-Buddik til Brødene, bekostet af Kirken Aar 1653. En liden sølv-forgylt Huus-Kalk og Disk. En dito og nok een dito. En massiv sølv-beslagen Alter-Bog med Bogstaver: L.W.A. C. C.W. 1697 og tvende Vaabener, af hvilke det ene Vaaben forestiller et Sværd med tvende Kaarder over Kryds og en Krone. Det andet Vaaben forestiller en Vildmand med en Fortune over.

Til Altaret hører en rød Fløyels-Messe-Hagel med et Crucifix bag paa af virket Sølv med en Guld- og Sølv-Point d'Espagne omkring, med samme Vaabener, Bogstaver og Aarstal som paa Altar-Bogen. Et rødt Fløyels-Altarklæde, garneret med Guld- og Sølv-Point d'Espagne med Guld- og Sølv-Fryntser tillige omkring behængt og ziret med samme Vaabener, Bogstaver og Aarstal. Et rødt Fløyels-Overtræk til Alter-Skamlen med Guld- og Sølv-Fryndser beprydet og med samme Bogstaver udziiret. Et rødt Atlaskes-, med Guld og Sølv broderet Dække til at ligge over Kalken med samme Bogstaver. Af hvem disse fem Ornamentere ere givne og forærede, findes ikke antegnet i Kirkebøgerne. En rød Fløjels-Messe-Kaabe med Sølv-Kniplinger om samt et Kors paa Ryggen af Sølvgaluner med grøn Fod. Paa Forparten af samme staaer med Sølv broderet fire Bogstaver

M.F.I.F. 1747. Denne Messehagel er den 27. Marty 1747 af en Ubekjendt foræret til Kirken og bruges altid om Søndagen. Men en rød Fløjels-Messehagel med Sølv-Galuner er bekostet af Kirken Aar 1749 til at bruges om Fredagen. Et lidet, forsølvet Crucifix at sættes paa Altaret, givet af en Ubekjendt.

Til Altaret henhører ogsaa tre Tavler, nemlig: En Tavle med Sølvplade og Sølv-Klokke. Paa Tavlen er Kirken skildret og paa Pladen læses følgende Inscription: JOHANNES CHRISTENSEN MELLER, som haver været Kirkeværger til Jesu Christi Kirke udi Christianshavn fra den første Grundsteen blev lagt Anno 1682 den 19. Octobr. og til den blev indviet den 19. April 1696, saa og fremdeles continueret til den 10. Octobr. 1724, haver foræret denne Tavle til bemælte Kirke. Dernæst en Tavle med Sølv-Plade og Klokke, indlagt med Elphenbeen og Skildpade, foræret af OLE HOLM, Brygger, og LAURITZ PEDERSEN, Ankersmed, Anno 1697. Den tredie er en grøn laqueret Tavle med en liden Sølv-Klokke, foræret af Klokker POVEL DANKEL Anno 1712. Omkring Altaret er et Jernværk ziret med 51 Stykker Messing-Knapper og Zirater, hvortil er givet 30 Rdr. af fire Ubekjendte, men har ellers kostet 37 Rdr. 5 Mk. Knæefaldet er betrokken med graat, blommet Plyds.

Choret skilles fra Kirken ved et Gelænder-Værk eller Gallerie med Chors-Dør, ziret med Marmor-Malning. Oven paa dette Gallerie staaer 5 forgyldte Flamme og 6 Stykker store, hvide Engle, af hvilke den første har et forgyldt Sværd i Haanden. Den anden har en forgyldt Bog. Den tredie har en Basune. Den fjerde holder et Røgelse-Fad. Den femte en forgyldt Lillie. Men den siette er forgyldt, flammet Sværd. Disse Billeder ere alle i fuld Legems-Størrelse og skal (efter Thuras Meening i hands Hafn. Hod. pag. 305 f.) de to staaende forestille MICHAEL og URIEL, de to knælende forestille JEREMIEL og GABRIEL. Men de to siddende afbilde CHERUBIM og RAPHAÉL. Udi Choret hænger tvende Lysekroner, een med otte Arme paa høyre

Side med Inscription: Givet i Jesu Navn Anno 1696 af Sogne-Præst Mag. ANDERS BRUUN og Hands Hustrue ANNE CATHARINA BYSSING. En dito Lysekroner hængende paa venstre Side, ligeledes med 8 Arme, har ingen Inscription, men er foræret af Præsident PEDER RESEN. I Cantorens Stoel er en Messing-Arm med to Lyse-Piber.

I Sacristiet er en liden Messing-Lysekroner med 6 Arme, men af hvem eller naar den er given, vides ikke. Sammestæds sees fire Skilderier, af hvilke eet forestiller Christi Fødsel med Inscription: Gott zu Ehren und der Kirchen zum Zierat, MICHAEL LANGEMACK, Bürger und Kaufman alhie Dieses verehret hat Anno 1647. Et andet Skilderie forestiller Christi Opstandelse med Inscription: Anno 1663 den 13. Aprilis Gud til Ære blev denne Tavle til Christi Kirkes Beprydelse foræret af Sal. Skipper OSMUND CHRISTENSEN, fordem Borger her sammestæds, hands Efterleverske, den ærlig, dyderig og gudfrygtige Qvinde KIRSTEN NIELS-DATTER. Det tredie er Mag. RASM. BYSSINGS Skilderie med denne Inscription: Mag. Erasmus Byssing var Tydsk Præst i 10 Aar og Sogne Præst i 23 Aar, døde Anno 1686 og herudi Kirken for Alteret ligger begravet. Det fiende er Mag. ANDERS BRUUNS Skilderie med hosføyede Inscription: Mag. Anders Bruun var Capellan udi tre Aar og Sogne-Præst i XI Aar, og to Maaneder efter Kirkens Indvielse. Anno 1696 blev han kaldet til at være Sogne-Præst udi Domkirken i Bergen og Provst &c.

Vor Frelseres Kirke havde hidintil i 76 Aar haft ikkun en slet PRÆDIKESTOEL, blaae-mahlet uden allermindste Prydelse, som aldeles ikke harmonerede med Kirkens øvrige Prydelser. Men Aar 1773 fik Kirken sin nu værende overmaade smukke Prædikkestoel, som er inventeret af Hr. Professor CASPAR FRIDERICH HARSDORFF ved det Kongel. Maler-, Billedhugger- og Bygnings-Academie paa Charlottenborg, samt Hof-Bygmester. Denne nye Prædikkestoel er en prægtig Tribune, frit hængende ved den høyre Pille for Alteret. Samme Pille er een af de Pillere, der bære Kirkens Hovedbygning. Denne Tribune

er af rød, orientalsk Marmor. Dens øverste Gesims med antique Ornamentter er stærk forgyldt med ægte Guld og paa dens Hoved-Corpus sees ophævet, som et Baand, et Bas-Relief af hvid Italiensk Marmor, forestillende i Midten de tolv Apostler med deres Attributa, og ved begge Ender i samme Baand i to særskildte Bas-Reliefs de fire store Propheter. Mellem disse to Bas-Reliefs læses paa hver Side to Inscriptioner. Den ene imod Alteret saaledes: I ere opbygte paa Apostlernes og Propheternes Grundvold. - Og paa den anden Side: Saa at i Christo er den Hoved-Hjørnesteen. - Og over Apostlerne i en Frise læses denne Inscription: Gaaer hen i den hele Verden og prædikker Evangelium for alle Folk. - Underdeelen med sine behørige Zirater, som slutter Tribunen, er af guul, orientalsk Marmor, ziret med antique Ornamentter, stærk forgyldt. Ballustraden om Trappen op til Tribunen er ligeledes bygt af rødt, hvid og guult Marmor, og Hoved-Listerne forgyldte med ægte Guld.

Oven over Prædikkestolen er en Thron-Himmel, baaren af to Krogstene, der souteneres paa deres Lessener. Denne Himmel er af guul og rød, orientalsk Marmor, udziret med antique, ægte forgyldte Ornamentter. Fra denne Thron-Himmel af og lige ned er Tribunen behængt med røde Fløyels-Gardiner. Kappen er besat med Guld-Galoner. Under Thron-Himmelen paa ligesaadan Fløyels-Grund er anbragt den Hellig Aand i en Dues Lignelse, omringet med gyldne Straaler. Øverst paa Himmelen sees, som Sejers-Tegn, en Trophæe opreist af Korset og de til Lidelsen henhørende Instrumenter.

Denne nye Prædikkestoel blev høytideligen indviet af da værende Stifts-Provst og Sogne-Præst ved Vor Frue Kirke Hr. Jacob Hwiid Dominica XXIV post Trinitatis eller den 21. Novembr. 1773, som samme Søndag prædikkede her i denne Kirke og tillige efter Prædikken for Altaret imodtog de Gaver, som bleve givne til samme Prædikkestoel, hvoriblant anmærkes Hs. Kongl. Majts. Kong Christian den Syvende, som gav Aar 1772 den 13. Juny 300 Rdr. og den

26. ejusdem fra en Ubenævnt 100 Rdr. Men Grunden dertil var Sal. Gouverneur BONSAGK, som ved sit Testamente af 28. Octobr. 1771 skiænkede 500 Rdr. til en nye Prædikkestoel.

I Kirken ved den nordre Side er DØBE-FUNTEN af Alabast, prydet med bibelske Historier, hvilke en bas Relief eller i en liden Forhøyning derpaa ere overmaade smukt udarbeidede. Samme Døbe-Funt er i Kong Friderich den Fierdes Tid bleven bekostet og foræret til denne Kirke af Grævinde von VIERECK, som i dette attende Aarhundreds Begyndelse døde i Barselsæng, og hvis Liig er her i Kirken begravet. Denne smukke Alabaster-Funt hviler paa fire Alabaster-Dukkers Hoveder, og er ziiret med et marmor-malet Gallerie, hvorudi staaer 32 smaa hvide Dukker og derom igien et meget smukt Jern-Gitterværk. Over Funten hænger en af Træe ziirlig udarbeidet og stærk forgyldt Krone. Aar 1774 blev Daaben og Altaret malet med Marmor-Malning og ziiret med forgyldte Lister; til hvilken Bekostning at bestride blev af Hr. Grosserer NIELS BROCK skiænket 70 Rdr. Til Daaben er et stort dreven Sølv-Fad med Inscription: Gud til Ære og Vor Frelseres Kirke til Zirat givet af KAREN Sal. ANDERS MICHELSSENS Anno 1704 den 25. Augusty.

See! Daaben er den Pagtes Brynd,
 Hvori man renses fra al Synd,
 Og Børne-Rættens nyder;
 Her Himmeriges Arv man faaer;
 Her Naade-Kilden Aaben staaer;
 Og Livsens Vand udflyder.

Uden saa er, at Nogen bliver igienfødt formedelst Vand og Aand, da kand han ikke komme i Guds Rige, Joh. 3.

Nok en stor dreven Sølv-Kande, foræret af Madame SUSANNA Sal. JOHN ERICHSEN Aar 1733. Endnu giæmmes et stort Messing-Døbe-Fad med Mærke C. II R. 1637, foræret af Borgemester IVER CASPERSEN.

ORGELVÆRKET er baade usædvanlig stort, saa og det fuldstændigste

Orgel, prydet med mangfoldigt smukt Billedhugger-Arbeide. Siden at det store Orgelværk i Vor Frue Kirke i Stadens store Ildebrand forgik, saa er Vor Frelseres Kirkes Orgelværk nu det største og ziirligste, og ikke har sin Liige ved alle Kiøbenhavns Kirker. Dette Orgelværk fik Aar 1776 en Hoved-Reparation, som kostede 1425 Rdr., hvortil blev skiænket af Kong Christian den Syvende 200 Rdr., af Dronning Juliane Maria 100 Rdr., af Kron-Printz Friderich 100 Rdr., af Protocollist Erlandsen 80 Rdr.; af en Ubekjendt 50 Rdr., af Hr. Grosserer Niels Brock 50 Rdr. og ved Collect af Meenigheden 450 Rdr. 8 Sk.

Udi Vor Frelseres Kirke sees intet Monument opsat. Men over Grævinde de VIERECK, som døde Aar 1704 i de haardeste Fødsels-Smerter i Barns-Nød og tillige med en opvakt og utrøstelig Samvittigheds Uroe (See PONTOPP. Marm. Dan.), læses følgende Tydske Inscription:

Ein grosser Konig hat vor Andern mich geliebet,
So Mich zu erst erfreut, dennoch zu Letzt betrübet;
Dann als Ich kaum zur Welt die Leibes-Frucht gebracht,
Hab Ich dadurch die Bahn zum Tode Mir gemacht.
Die Lieb ist mit Mir aus, ein gräflich Kind allein,
Dass mag von meinem Glück und Undglück Zeuge seyn.

I Kirken ved den nordre Side hænger en stor og meget smuk Lyse-Krone med otte Arme og paa hver Arm tre Lysepiber, som den 8. April 1720 er foræret af ANDERS MADSEN SVANE, Brændevins-Brænder paa Christianshavn, og til samme Lysekrone at vedligeholde med Lys har Donator givet 500 Slettedaler. Men Lysekronen selv kostede 1000 Slettedaler. Paa samme Lysekrone læses denne Inscription: Til Guds Ære og Kirkens Prydelse er denne Krone foræret til Vor Frelseres Kirke af ANDERS NIELSEN SVANE, Brændevins-Brænder, og ELSE JENS-DAATTER Anno 1708.

Ved Kirkens nordre Side er af Hr. Grosserer NIELS BROCK udi

Aaret 1775, da han var Kirkens Værge, paa hands egen Bekostning opsat en dobbelt Vindfangs-Dør for Indgangen ind til Kirken, som er meget ziirlig marmoreret og med forgyldte Zirater beprydet. Ved samme Side er i Aaret 1781 opført en ziirlig Pulpitur-Bygning, som ligeledes er marmoreret og med forgyldte Ornamenten beprydet, bestaaende af 4 Etager, hvorudi ere 30 lukte Pulpitur-Stole, hvis Lofter ere alle gibsede, hvortil ere andbragte tvende vel indrettede Italienske Trapper, hvis Underløb ligeledes ere gibsede. Samme Pulpitur har kostet i alt 1943 Rdr. 3 Mk. 3 Sk. Grunden til denne baade for Kirken nyttige og af Mennesker selv i mange Aar ønskede Pulpitur-Bygning er bleven lagt af en skyflt Velgiører, som tilsendte Kirkens Værge Hr. JACOB DAVID KIØHLSSEN Planen eller Tegningen, hvorefter Pulpituret skulle bygges, og tillige sendte en anseelig Gave af 500 Rdr. dertil. Magistraten, som Kirkens Patroner, føyede den Anstalt, at baade Pulpituret efter Tegningen blev bygt, og det øvrige, som samme Bygning kostede, blev udredet af indkomne Bøder og Testament-Penge, som var in Cassa. Hvorfore ogsaa Magistratens Nidkiærhed for Kirkens Beste er erindret udi denne Inscription paa samme Bygning: Opbyggt Guds Huus til Nytte og Ziir, Dets høye Patroner og en skyflt Velgiørere til Ære 1781.

Ved Kirkens søndre Side er Aar 1782 opført en i alle Maader ligedan Pulpitur-Bygning som forommældte, og til samme at opføre tvende skyflte Velgiørere først sendte 200 Rdr. i et Brev til forommældte Kirkeværger Kiøhlsen. Hvornæst DET KONGELIGE OCTROYEREDE ASIATISKE COMPAGNIE har været saa gavmild at skiænke hertil en Gave af 1000 Rdr., og strax derpaa har Hr. Grosserer NIELS BROCH atter sendt hertil en Gave af 300 Rdr. Det øvrige af Bekostningerne er udredet paa Kirkens Vegne. Formedelst Materialernes høyerer Priser kostede denne sidste Pulpitur-Bygning 2100 Rdr., paa hvilken staaer denne Inscription: Opbyggt Det Kongelige Asiatiske Compagnie og trende skjulte Velgiørere til Ære 1782. Ved Kirkens Indgang til

denne søndre Side er en ligedan Vindfangs-Dør (hvorpaa staaer for nærværende Tid et stort Crucifix af Træ meget smukt malet, der er fra gammel Tid) bekostet i Aaret 1777, og er paa samme Maade malet og ziiret som den forommældte paa modstaaende Fløy, og hvortil een af Kirkens skyflte Velgiørere skiænkede en Gave af 50 Rdr. Uden Tvivl er fra samme Velgiørere i samme Aar sendt en Gave af 23 Rdr. til det for Hoved-Indgangs-Døren staaende smukke Portals Maling og Reparation, som strax blev fuldført. Ved samme søndre Side i Kirken hænger en meget stor Messing-Lysekrone med følgende Inscription: Givet i Jesu Navn af JOHANNES CHRISTENSEN MELLER og hands Hustrue ANNE HENRICHS DAATTER HØYER Anno 1696 den 19. April. - Denne Mand var Kirkeværger i 42 Aar og har paa Kirkens Indvielses-Dag givet baade denne Lysekrone og forommældte smukke Kirke-Tavle. Strax derved hænger en liden Lysekrone med otte Arme og følgende Inscription: Givet i Jesu Navn af LAURITZ PEDERSEN Ankersmid og JACOB NIELSEN Islandsk Kiøbmand 1696.

Endnu er at mærke Kirkens trende Blokke, af hvilke den første er Kirkens Blok og er foræret af Smidden BOUMAND, hvorved er at læse følgende Inscription:

Bie, Christen Siæl! mens her din Bøn og Myndt Du yder,
Rør Hiertet, saa det ud som Godheds Kilde flyder,
Til dette Herrens Huus vær Gavmild, Rund og From;
Guds Naade lønner Dig, Trods Aflads Brev til Rom,
1702. Th. Kingo.

Den anden Blok er for de Fattige og har denne Inscription:

Kom og sæt her ud paa Rente,
Her udi de Armes Blok; Deraf skal Du vist indhente
Meer end overflødig nok.
Tænk! Din Pligt det dog befaler,

Laan af det, Gud laante Dig,
Til Hands Arme, som betaler
Her og i sit Himmerig.

Den tredie Blok tilhører Søe-Qvæsthuset.

Ved Vor Frelseres Kirke ere to Præster, en Sogne-Præst og een Capellan, hvilke begge kaldes og beskikkes af Kongen. Kirken betaler Huuseleje til Sognepræsten 100 Rdr. aarlig og til Capellanen 40 Rdr.; thi ingen af dem har frie Præste-Residenz. Kirkens Cantor faaer 40 Rdr. Huuseleje. Klokkeren 20 Rdr. 2 Mk. Overgraveren 20 Rdr. Undergraver og tillige som Belgetræder i alt 60 Rdr. Organisten nyder aarlig Løn 210 Rdr. og til Huuseleje 50 Rdr. aarlig. Cantoren beskikkes af Biskoppen, men de øvrige Kirke-Betientere beskikkes af Magistraten.

Ved VOR FRELSERES KIRKE have været følgende Sogne-Præster, nemlig:

1. Mag. **ERIC BREDAL**, var først Rector ved Nyekiøbings latinske Skole paa Falster. Aar 1640 blev han den allerførste Sogne-Præst til Christianshavns Kirke. (See N. SLANGES Christiani Quarti Hist. pag. 1044) og prædikkede baade Dansk og Tydsk. Aar 1643 blev han Biskop i Trondhiems Stift, blev ordineret den 22. January 1643. Døde Aar 1672.
2. Hr. **NIELS HAAGENSEN**, var først Præst til Varbjerg i Skaane, blev Aar 1643 kalden herover til Sogne-Præst ved Kristianshavns Kirke, hvor han prædikkede Dansk. Døde Aar 1659.
3. Mag. **RASMUS BYSSING**, blev kalden til Tydsk Præst Aar 1654 og prædikkede baade Dansk og Tydsk. Men Aar 1659 (See RESENII Inscriptiones pag. 431) blev han Sogne-Præst ved Christianshavns Kirke. Han døde Aar 1686. Inscriptionen under hands Skilderie i Sacristiet er anført forhen pag. 422.
4. Hr. **ANDERS BRUUN**, var først Capellan i 3 Aar og derefter Sogne-Præst ved den nye opbygte Vor Frelseres Kirke i elleve Aar; blev Aar 1696 kalden til Dom-Propst og Sogne-Præst ved Domkirken i Bergen. I Sacristiet hænger hands Skilderie.
5. Mag. **GEERT WENNECKE**. See om ham blant Provsterne og Sogne-Præsterne ved Holmens Kirke No. 8. pag. 207.
6. Hr. **CHRISTOPHER DANCKEL**, kalden til Sogne-Præst ved Vor Frelseres Kirke den 9. Juny Aar 1696.
7. Hr. **PEDER HEGELUND**, kalden til Sogne-Præst ved denne Kirke den 22. Augusty Aar 1711.

8. Mag. **HANS THOMESSEN TROYEL**, fød Aar 1674 og succederede Aar 1700 sin Fader som Sogne-Præst ved Himmeløv Meenighed ved Roeskilde. Aar 1714 den 26. Octobr. blev han Sogne-Præst ved Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn. Formedelst begangne Crimen læsæ Majestatis mod Kong Friderich den Fierdes Dronning Anna Sophia blev han den 3. July 1725 dømt fra sit Embede og hensat paa Munkholm ved Trondhiem, hvor han døde Aar 1740.

9. Consistorial-Raad **EILER HOLM**, blev kalden til Sogne-Præst ved Vor Frelseres Kirke den 22. Octobr. 1725, var Consistorial-Raad. Døde Aar 1746.

10. Hr. **CHRISTOPHER HOLST**, var først Capellan eller Aftensangs-Præst her ved Kirken. Men Aar 1746 den 20. May blev han kalden til Sogne-Præst ved Kirken. Døde Aar 1752.

11. Hr. **HANS SØRENSEN LEMMING**, er fød i Januario Aar 1707, var først Capellan i Nyborg i Fyhn. Derefter kalden til at være Sogne-Præst for Udde-Sundbye i Siælland; men Aar 1752 den 28. July blev han Sogne-Præst til Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn. Derfra Aar 1759 til Sogne-Præst ved St. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn. (See om ham blant Sogne-Præsterne ved St. Nicolai Kirke No. 28. pag. 166).

12. Consistorial-Raad **BRODER BRORSON** (hvis Fader var Biskop Hans Adolph Brorson i Ribe) var først Præst paa Grævskebet Skakkenborg ved Riber Stift i Jylland, men Aar 1759 den 23. April blev han kalden til Sogne-Præst ved Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn. Derfra kalden Aar 1766 til at være Stifts-Propst og Sogne-Præst ved Domkirken i Ribe.

13. Hr. **JACOB HVIID** var først Præst ved Fogedbye. Derefter Sogne-Præst til Qvislemark paa Holstenborg Grævskebet i Siælland og Propst i Øster-Flakkebjerg Herred. Derfra kalden Aar 1766 den 20. Juny til Sogne-Præst ved Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn. Men Aar 1773 den 1. April Stifts-Propst og Sogne-Præst ved Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, hvor han døde Aar 178 [2].

14. Hr. **PEDER HERSLEB ABILDGAARD** er fød den 12. Decembr. Aar 1727 paa Røraas Kobberværk i Trondhiems Stift, hvor hans Fader Hr. Peder Abildgaard var Sogne-Præst og døde den 25. January 1778 i sit Alders 83. Aar, i sit præstelige Embedes 58. Aar og sogneprestelige paa Røraas 52. Aar. Hands Moder var Anna Sophia Hersleb, en Søster af Sal. Biskop Peder Hersleb. Han blev dimittered fra Helsingørs latinske Skole (hvor hans Farbroder den Tid var Conrector) Aar 1746 af Rector Scholæ Mag. Peder Clod. Efter absolverede Examina cum Caractere Laudabili baade ved den philosophiske og theologiske Examen blev han Aar 1748 om Høsten kalden til Collega secundæ Classis i Roskilde Latinske Skole, hvor han siden blev Collega tertiæ Classis. Aar 1752 den 21. April blev han af Kongen kaldet

til Sogne-Præst ved Frue Kirke i Roskilde. (Siden er jus vocandi til samme Kald skiænket til Græv Christian Holstein til Lethraborg). Aar 1766 den 26. Decembr. blev han kalden til nederst Capellan ved Holmens Kirke i Kiøbenhavn og derfra Aar 1773 den 13. May til Sogne-Præst ved Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn. Aar 1788 den 5. Septembr. blev han herfra forflyttet og blev Sogne-Præst ved St. Nikolai Kirke i Kiøbenhavn.

§. 2.

Vor Frelseres Kirkes FATTIGES SKOLE er funderet Aar 1707, men en ordentlig Foundation haves ikke. Men til at bygge Skolehuus og lønne Skoleholder for er en Kongelig Resolution af 4. July 1707, at Bækkener maa for Kirkedørene udsættes 4 Gange om Aaret, nemlig anden Pintze-, anden Jule-, anden Paaske-Dag og Mikels-Dag. Skoleholderen nyder fri Huus i Skolehuset, aarlig Løn 90 Rdr. og til to Favne Brænde 8 Rdr. I Skolen antages 50 Børn, hvoraf de 8 meest trængende faaer aarlig Klæder. (See HOFMANS Samling af Fundatzer Tom. IX, pag. 433). Denne Fattige Skoles Tilstand og Capital var i Aaret 1720 den 23. Septembr. ikkun 87 Rdr. 3 Mk. 13 Sk. Men ved adskillige Testament-Penge og Gaver, hvoriblant følgende ere de fornemste, neml. KAREN SAL. ANDERS MICHELSEN i Testament af 6. April 1723 gav 100 Rdr. ANDERS OGELBYE i sit Testament af 14. Marty 1727 gav 100 Rdr. ESAIAS MUNCK i Testament af 14. Marty 1727 gav 1572 Rdr. Madame SMITH i Testament af 19. April 1771 gav 150 Rdr. Acciseskriver BENDT LUND i Testament af 7. Octobr. 1774 gav 242 Rdr. 1 Mk. 10 Sk. Under-Bogholder HOLM i Testament af 1. Augusty 1777 gav 100 Rdr. Gouverneur BONSACH i Testament af 28. Octobr. Aar 1771 gav 1000 Rdr., er Skolens Capital af Testamenter og Gaver, samt af Bækkeners Udsættelse ved Kirkens Dørre fire Gange om Aaret nu voxet til 8000 Rdr., hvorover een Raadmand af Magistraten og Sogne-Præsten ved Kirken fører Direction og Regnskab. Desuden har Sal. Gouverneur BONSACH efter sit Testamente destineret 8725 Rdr., hvilken Capital er saaledes bestemt: Til begge Præsterne aarlig 20 Rdr. 60 Sk. og til 12 Enker og Enkemænd 96 Rdr. aarlig, som er til hver

af dem 8 Rdr. Og til de 5 af Agent HANS HOLCK Aar 1771 stiftede Frieskoler tillagt hver Skoleholder aarlig 20 Rdr. Og om nogen af samme Skoler skulle indgaae, da skal Renten af den Skoles Capital, som indgaaer, falde de tolv Fattige til Beste.

§. 3.

FRIESKOLEN i Vor Frelseres Sogn er beliggende i Dronningens Gade. Dette smukke, grundmurede Skolehuus er opbyggt Aar 1778 af lutter kristelige Velgiøreres frievillige Gaver. Bygningen bestaaer af 6 Fag Huus af 3 Etager foruden to Kiældere og dobbelt Lofterum. Udi Værelserne ere 9 Kakkellovne, nemlig en 3 Etage, tvende to Etager, tre enkelte Bielæggere og 3 Vindovne. Midt paa Bygningen er i Muren indfattet en Marmorsteen, paa hvilken læses denne Inscription: Friskolen i Vor Frelseres Sogn opbyggt af christelige Velgiørere 1778. Gudsfrygt forenet med Arbejdsomhed er Grunden til al sand Lyksalighed. Dette Skolehuus har kostet 3663 Rdr. 4 Mk., eftersom Haandværksmesterne og andre Vedkommende eftergav 448 Rdr. 4 Mk. 14 Sk. af deres fortiente Arbejdsløn og Umage. Denne Friskole er stiftet Aar 1771 af Agent HANS HOLCK ved ædelmodige Velgiøreres aarlige Gaver og Goddædighed dertil, og den vedligeholdes aarlig endnu paa samme Maade, saa at ved Aarets 1785 Udgang var i 14 ³/₄ Aar indsamlet 8505 Rdr. 4 Mk. 4 Sk. Af hvilke Penge baade dette Skolehuus er bygt, en Skoleholder og en Læremoder aarlig er lønnet med 200 Rdr. Et Antal af 50 til 60 Børn af en hielpeløs Ungdom aarlig er frie oplært baade i deres Kristendoms-Kundskab og i andre nyttige Haandgierninger, saasom i at spinde Hør, Uld, Bomuld, Raskmager-Uld, strikke, sye, væve. Børnene faae hver Aar nye Skoe og Strømper, samt Klæder og Udstyr til deres Confirmation, saa og frie Bøger til deres Underviisning. Skolens Opsyn og Administration er overdragen til Sognepræsten ved Vor Frelseres Kirke, som ved Skolen holder en Protocol over alle Skolens Indtægter af dens

Velgiøreres aarlige Gaver og over Børnenes fortiente Arbeids-Løn af Skolens Vahre, saa og over Skolens Udgifter.

§. 4.

Friderichs-Kirke eller **DEN TYDSKE KIRKE** paa Christianshavn, beliggende ved Strandgadens vestlige Ende, er opbyggt for den Tydske Meenighed paa den Plads, hvor der i fordum Tid har været anlagt et Salt-Syderie, som ei kunde betale sine giorte Omkostninger. Hvorudover bemælte Plads blev forundt til denne Tydske Kirkes Bygning at foretages paa. Tilforn havde den Tydske Meenighed paa Christianshavn haft Høymæsse-Prædikken hver Søndag ved Tolv Slæt af deres egen Tydske Præst udi Vor Frelseres eller den Danske Kirke i mange Aar. Men da flere Fabrikantere og andre Fremmede af Tydsk Nation boesatte sig paa Christianshavn, og den Tydske Meenigheds Antal foruden en Deel Tydske Familier forhen af borgerlig Stand aarlig forøgedes. Desuden var det Klokkeslæt, i hvilket de havde holdt deres Gudstieneste i Vor Frelseres Kirke i de ommældte ubeqvemme Timer fra Kl. 12 til 2, hvilke endda bleve afknappede for dem, meget ubeqvem for en Deel Familier, hvorudover Meenighedens Misfornøjelse og Adspredelse blev foranlediget. Af denne Aarsag indkom den Tydske Meenighed paa Christianshavn den 9. February Aar 1749 med en Ansøgning til Kongen, underskreven af 40 mestendeels anseelige Borgere, hvori de bad om Tilladelse at opbygge en Kirke til deres eget Brug. I Henseende til Omkostningerne, som saadant et forehavende Værk og Bygning vilde udfordre, tilstod de, at de ikke kunde tilvejebringe saa mange Penge, men havde det gode Haab, at Kongen ved en Part af Donations-, Confiscations- og andre Penge, eller med et oprettende Lotterie og en Collecte igiennem hele Landet ville allernaadigst understøtte dem. Den da værende Meenighedens Præst Hr. JOSIAS LORCK, understøttede denne deres Ansøgning ved sit eget Memorial, hvori han tillige bad, at den Tydske Garnison paa Chri-

Kilde:

Nicolai Jonge: *Kiøbenhavns Beskrivelse*, Bind 2

1945. Selskabet for Dansk Kulturhistorie, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag

Side 415 – 432.